

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 2

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
“Правова держава та демократичне суспільство:
фактори розвитку та взаємодії”
м. Київ, МАУП, 14 квітня 2016 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2016

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 30.03.16)*

Редакційна колегія:

*М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук, доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук, доц.*

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 2: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. “Правова держава
та демократичне суспільство: фактори розвитку та взаємодії”, 14 квітня
2016 р. / редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2016. — 448 с. : іл. — Бі-
бліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Сафонова В. Є. Новий проект Закону “Про освіту” як чинник, що гальмує розвиток української освіти	61
Калашнікова Л. Є., Рильцев Є. В., Лисак Х. Є. Демократія — інформаційна програма свободи	64
Савойська С. В. Обговорення мовних законопроектів на сторінках друкованих ЗМІ	66
Кислий А. М. Про зміст понять “організована група” та “злочинна організація” у теоретико-правовому аспекті	70
Алієва-Барановська В. М. Виникнення Закону УРСР “Про зовнішньоекономічну діяльність”	75
Баєв В. В. Визначення потенціалу розвитку медичного туризму України	78
Беззубов Д. О. Концепції адміністративного забезпечення суспільної безпеки: проблеми визначення і становлення в адміністративному праві	80
Бисенбаєв Ф. К. Проблемы правосознания в договорных теориях государства и права.....	83
Бойко С. С. Міжнародні стандарти з питань прав, обов’язків громадянина, стан і практика їх реалізації в Україні.....	87
Бондар Ю. В. Правотворчість та інформація як фактори суспільно-політичних трансформацій Стародавньої Греції	92
Бондаренко Н. О. Роль соціальної роботи у реалізації соціальної політики: проблеми та перспективи.....	97
Voytko T. V. The language of newspaper discourse	100
Гайдукевич Г. А. Деградація силових структур как результат усиления репрессивной системы Украины.....	103
Гапоненко В. А. Роль політичної культури в процесі інституціоналізації демократії в Україні.....	107
Гольцов А. Г. Контррозвідувальний режим в Україні: пропозиції щодо концептуальних та правових засад.....	113
Грецький О. С. До мовного питання: правовий аспект	116
Захожай К. В. Роль та місце фінансового права на сучасному етапі економічного і соціального розвитку України	119

ПРО ЗМІСТ ПОНЯТЬ “ОРГАНІЗОВАНА ГРУПА” ТА “ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ” У ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ

В умовах сьогодення організована злочинність в Україні цілком справедливо визнається одним із найнебезпечніших соціально-економічних явищ, що реально загрожує національній безпеці нашої держави. Вона характеризується інтегрованим проникненням ділків кримінального бізнесу в економічну та політичну сферу, враженням невід’ємним супутнім до організованої злочинності явищем — корупцією усіх гілок державної влади.

Необхідно також враховувати, що постійна модернізація форм і методів, які застосовують для реалізації своїх злочинних цілей учасники організованих злочинних угруповань, з поміж іншого, потребують постійного вдосконалення вітчизняного законодавства, що встановлює засади відповідальності таких осіб. А це, своєю чергою, є неможливим без здійснення критичних теоретико-правових досліджень змісту відповідних понять, що використовувались законодавцем при створенні кримінально-правових норм безпосередньо-спрямованих на протидію організованим злочинним проявам.

Проблемні питання кримінальної відповідальності учасників організованих груп та злочинних організацій, протягом останнього часу, не залишалися поза увагою таких вітчизняних вчених, як, О. Ф. Бантишев, С. Б. Гавриш, В. В. Голіна, В. О. Глушков, В. П. Ємельянов, А. М. Кислий, О. М. Костенко, О. М. Литвинов, Б. В. Максименко, М. І. Мельник, Л. В. Новикова, Г. В. Новицький, М. І. Панов, М. А. Погорецький, Є. Д. Скулиш, О. В. Шамара, В. Ф. Ущаповський, М. І. Хавронюк, О. М. Юрченко та інших. Певний внесок у вітчизняну кримінально-правову науку, в контексті безпосередньо зазначеної проблематики, було внесено і авторами представленої наукової праці, що є логічним продовженням здійснюваного нами дослідження.

В той же час, ми маємо констатувати, що досі, ще низка спеціальних питань, пов’язаних із особливостями застосування положень інституту співучасті до учасників організованих груп та злочинних організацій, залишаються ще недостатньо дослідженими. При цьому, обґрунтованість деяких рішень вітчизняного законодавця, щодо змісту окремих положень кримінального закону спрямованих на протидію організованим формам злочинної діяльності, залишаються дискусійними, як з точки зору іноземного законодавчого досвіду та їх практичного застосування, так і теоретичних положень вітчизняної кримінально-правової науки.

Представлена праця безпосередньо присвячена здійсненню критичному теоретико-правового аналізу змісту використаних законодавцем понять “організована група” та “злочинна організація” з метою вироблення пропозицій щодо подальшого удосконалення вітчизняного кримінального законодавства. Це, своєю

чергою, повинно забезпечити відповідність головних висновків роботи критерію **новизни**.

Методика дослідження обрана з урахуванням поставлених завдань. Методологічною основою роботи є діалектична логіка. Так, діалектичний метод використовувався при дослідженні норм Загальної та Особливої частин кримінального закону, що можуть застосовуватися до учасників організованих груп та злочинних організацій. З-поміж загальнонаукових методів також застосовувалися: метод системно-структурного аналізу, який дав можливість дослідити норми, що регламентують відповідальність учасників організованих груп та злочинних організацій в системі кримінально-правових норм; за допомогою логіко-юридичного аналізу розроблено рекомендації щодо удосконалення системи кримінального законодавства; порівняльно-правовий метод дав змогу дослідити законодавчий досвід зарубіжних держав у протидії організованим злочинним угрупованням.

Протягом усього наукового й практичного осмислення поняття організованої групи (організованої злочинної групи), що відбувалося чи в контексті організованої злочинності, чи без органічного зв'язку з цим феноменом, теоретичні дискусії точилися, головним чином, за двома напрямками. Один із них засновувався на усталених догматичних положеннях кримінально-правової теорії щодо інституту співучасті у злочині, а інший базувався й розвивався на тогочасних досягненнях кримінології та криміналістики. При цьому, в теорії кримінального права в окремі історичні періоди термін “організована група” наповнювався різним змістом та фактично застосовувався до різних видів злочинних об'єднань.

В. Ф. Ущаповський повністю справедливо зазначає, що організована злочинність, як вища форма прояву сучасної злочинної діяльності, не може існувати без відповідних організаційних структур, утворень, що формуються в процесі кримінальної діяльності.

Відповідно й кримінальне законодавство України тривалий час не давало задовільного законодавчого визначення організованої злочинної групи, хоча при цьому й вимушено було у терміновому порядку, з урахуванням навалюючого поширення в суспільстві злочинів, учинених організованими групами, вводити до кримінального закону України норми, що фактично визнавали реальність існування таких груп, надаючи цьому значення або кваліфікуючих ознак складів окремих злочинів (статті Кримінального кодексу УРСР 1960 року: ч. 3 ст. 70–1 “Контрабанда наркотиків”; ч. 3 ст. 86–2 “Вимагательство державного або колективного майна”; ст. 144 “Вимагательство”; ч. 3 ст. 154 “Спекуляція” та ін.) або обставин, що обтяжують відповідальність за вчинення будь-якого іншого злочину (ч. 2 ст. 41 “Обставини, що обтяжують відповідальність”).

У той же час, законодавець не давав точного визначення як організованої злочинної групи взагалі, так і банди, як однієї з її різновидів, зокрема. Однак, визначення таких понять було необхідним критерієм для точної кваліфікації злочинів даної категорії.

Досить прийнятне визначення цих понять свого часу було надано у Постановах Пленуму Верховного суду України № 12 від 25 грудня 1992 року “Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності” [42] та № 9 від 7 липня 1995 року “Про судову практику в справах про бандитизм”.

Причому, при визначенні (кваліфікації) необхідно було виходити саме із ступеня зорганізованості винних осіб. А до ознак організованого характеру групи було віднесено:

- розробку, хоча б у загальних рисах, і схвалення учасниками групи плану злочинної діяльності або вчинення конкретного злочину;

- розподіл ролей у групі;
- наявність організатора (керівника) групи;
- прикриття злочинної діяльності власними силами групи або за допомогою сторонніх сил, у т. ч. підкупом посадових осіб;
- вербування нових членів групи;
- наявність спільних правил поведінки.

Однак, у цілому можливо констатувати, що офіційне визначення поняття організованої злочинної групи вже значно звільнилося від пануючих до того застарілих догм, оскільки воно було сформульоване на підставі реально існуючої на той час оперативно-розшукової, слідчої та судової практики, під впливом достатньо великої кількості наукових публікацій і громадської думки.

Лише з прийняттям нового Кримінального кодексу України, що набув чинності 1 вересня 2001 року, питання про визначення поняття “організована група” дістало законодавчого вирішення.

Так, у відповідності з ч. 3 ст. 28 КК України, злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об’єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об’єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. В цьому контексті варто звернути увагу на те, що, за задумом розробників проекту діючого на сьогодні Кримінального кодексу, в ч. 3 ст. 28 КК України йдеться про, так звану, безнаслідкову співучасть і кваліфікацію таких дій.

Таким чином, до визначених цією законодавчою нормою ознак організованої групи віднесено:

- наявність не менш як трьох членів;
- попередню зорганізованість;
- стійкість об’єднання;
- згуртованість для вчинення одного або більшої кількості злочинів;
- об’єднання злочинів єдиним планом;
- доведеність плану до відома всіх учасників групи;
- наявність розподілу функцій членів групи, спрямованих на досягнення злочинного результату (виконання плану злочину).

При цьому законодавець повністю обґрунтовано обмежив “верхню” межу ступеню суспільної небезпеки організованої групи встановленням ще більш суспільно небезпечного виду організованої злочинної діяльності — злочинної організації (ч. 4 ст. 28 КК України).

У частині 4 статті 28 КК України дається визначення злочинної організації, згідно з яким до ознак злочинної організації варто віднести:

- наявність п’яти або більше осіб;
- стійкість та ієрархічність об’єднання;
- зорганізованість на основі попередньої змови членів або структурних частин організації для спільної діяльності;
- наявність спеціальної мети діяльності організації, а саме: безпосереднє вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, забезпечення функціонування як власне злочинної організації, так й інших злочинних груп.

У цьому контексті, вважаємо за необхідне звернути увагу, що *злочинна організація за своєю юридичною природою взагалі не може бути віднесена до видів співучасті. По суті тут ми маємо говорити про самостійну кримінально-правову категорію, тим*

більше, що законодавець вже саме створення злочинної організації вже вважає закінченим злочином (ст. 255 КК України).

Пленум Верховного Суду України у п. 11 Постанови “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями” № 13 від 23 грудня 2005 року зазначив, що стійкість організованої групи чи злочинної організації полягає у її здатності забезпечити стабільність і безпеку власне функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть їх дезорганізувати.

Згідно з п. 12 цієї ж Постанови, ієрархічність злочинної організації полягає у підпорядкованості учасників останньої організатору і забезпечує певний порядок керування таким об’єднанням, а також сприяє збереженню функціональних зв’язків і принципів взаємозалежності його учасників або структурних частин при здійсненні спільної злочинної діяльності.

Слід зазначити, що новий Кримінальний кодекс України вніс деяку невизначеність у взаємозв’язок положень ч. 3 ст. 28 КК України та ст. 257 КК України (бандитизм), які залишено повністю аналогічними викладеним у ст. 69 КК Української Радянської Соціалістичної Республіки 1960 року та практично аналогічним встановленим кримінальним законодавством Радянського Союзу та союзних республік довоєнного та повоєнного періоду. Зокрема, для кваліфікації організованої групи невід’ємною ознакою є наявність не менше, ніж трьох її учасників, а банда може складатися з двох осіб. До речі, саме така кількісна характеристика банди традиційно обґрунтовувалась низкою провідних вітчизняних науковців у галузі кримінального права та кримінології, зокрема, П. С. Матишевським, С. Я. Лиховою та А. А. Стрижевською. Таким чином, у практиці сучасного кримінального законодавства може виникнути ситуація, коли злочинна діяльність банди не може бути кваліфікована як діяльність організованої групи, що за самим змістом визначеного поняття бандитизму є абсурдним, оскільки серед інших злочинів, учинених організованими групами, бандитизм відрізняється найбільш високим ступенем внутрішньої зорганізованості, стійкості, згуртованості та обов’язковою озброєністю. Спроба певним чином виправити цю ситуацію міститься у Постанові Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 року “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями”, в якій зазначено, що банда є різновидом організованої групи та має складатися не менш як із трьох осіб.

При цьому, можливі посилання на п. А ст. 2 Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної злочинності, де міститься аналогічна норма, не можуть бути визнані обґрунтованими з огляду на те, що застосований термін “організована злочинна група” не використовується у діючому кримінальному законодавстві взагалі, а фактично наявний термін “злочинна організація”, що з кримінологічної точки зору має відповідати нормам згаданої Конвенції, там відсутній.

Так само, штучною та незрозумілою виглядає рішення законодавця змінити кількісну характеристику злочинної організації, згідно положень що містяться у Законі України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності” № 270-VI від 15 квітня 2008 року, зокрема, щодо встановлення мінімальної межі учасників злочинної організації на рівні п’яти осіб. На практиці ієрархічність структури може бути не менш як у трьох осіб, як і було цілком логічно зазначено у початковій редакції діючого Кримінального кодексу.

Висновки:

1. *Злочинна організація за своєю юридичною природою взагалі не може бути віднесена до видів співучасті. Тут необхідно говорити про самотійну кримінально-правову*

категорію, тим більше, що законодавець вже саме створення злочинної організації вважає закінченим злочином (ст. 255 КК України);

2. Рішення законодавця, щодо введення до діючого кримінального закону норми, за якою встановлена кількісна ознака організованої групи на рівні не менш як три особи виглядає помилковим. Посилаючись на історичний та зарубіжний досвід, а також надані теоретичні обґрунтування стверджуємо необхідність на законодавчому рівні закріпленні цього критерію на рівні саме не менш як двох осіб.

Практична реалізація вище викладених положень в ході правотворчої та правозастосовчої діяльності має позитивно вплинути на якісний стан кримінально-правової протидії діяльності організованих злочинних угруповань й покращить рівень законодавчого забезпечення в нашій державі.